

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В ПРОЦЕСАХ ФОРМУВАННЯ АКСІОСФЕРИ ВИЩИХ УЧБОВИХ ЗАКЛАДІВ

Освіта, без сумніву, є одночасно соціальним інститутом й комунікаційним процесом, галуззю, і інститутом соціокультурної сфери суспільства, яка із особливою гостротою відчуває вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на процеси цивілізаційно-культурних змін і суспільної свідомості громадян. Освіта є найважливішим фактором соціалізації, навчання, виховання, інкультурації. Освіта – це й формування неповторності особистості, індивідуальності, і історія суспільства, і історія культури. Вища школа – найважливіший інститут у розвитку вітчизняної системи освіти, основними функціями якого сьогодні залишаються наступні: передача накопичених знань; забезпечення передачі соціального досвіду; засвоєння цінностей домінуючої культури; розкриття й розвиток здатностей особистості; просування особистості до більш високого соціального статусу, вплив на соціальну мобільність; капіталовкладення в майбутнє. Зміни в змісті й структурі освіти розгортаються у двох різноспрямованих тенденціях: комп'ютеризація системи освіти; гуманітаризація освіти [1].

Сьогодні цілісний аналіз вищої школи (поряд з такими теоретико-методологічними підходами, як комплексний, системний, структурно-функціональний, компетентністний, порівняльно-історичний, комунікативний) [2] неможливий без аксіологічного, або ціннісно-значеннєвого теоретичного підходу.

Зміст аксіологічного підходу неможливо зрозуміти без розкриття змісту аксіології – філософської дисципліни, яка займається дослідженням цінностей як сенсоутворюючих підстав людського буття, що й задають спрямованість і вмотивованість людському життю, діяльності й учинкам.

Інформаційно-комунікаційна парадигма сучасності напряму пов'язана із процесами глобалізації і широкої майже тотальною інформатизацією суспільства. Остання вибудовується на процесах пізнання і філософського осмислення понять про інформацію, надаючи їм низку нових рис, тенденцій і вимог до науково-освітніх.

Поява Internet й сучасних ІКТ спочатку розглядалася як чергове технічне досягнення цивілізації й один з багатьох інших наукових напрямків людських знань. Однак, швидкість їх розвитку й рівень впливу на абсолютно всі сфери сучасного суспільства привели до того, що це саме ті комунікативні технології, зміна яких рішучим образом змінює економічний і соціокультурний простір людського суспільства. Вивчення ІКТ, таким чином, стає не просто окремою галуззю науки й техніки, а основою нової економіки, соціального й культурного життя, принципово нової епохи, окремі риси якої видні вже сьогодні:

1. У топі 100 провідних компаній світу – перші десять місць займають ті компанії, які не існували буквально десять років тому й усі вони пов'язані з ІКТ. Бурхливий розвиток ІТ-сфери починає змінювати структуру економіки й економічний уклад, що склався.

2. Розвиток дистанційної освіти поступово змінить не тільки освітні технології, але й саму традиційну систему освіти, роблячи доступним набуття будь-яких знань у будь-якій точці планети для всіх людей будь-якого віку.

3. Застосування ІКТ у медицині, особливо в напрямку посилення фізичних та психічних можливостей людини, вихід за рамки її біологічних можливостей приведе до інтенсифікації діяльності не тільки якогось одного органа почуттів людини, як це було раніше при зміні комунікативних технологій, але й усього людського організму.

4. Наступає занепад «ери мас» і падіння ефективності традиційних мас-медіа у вигляді радіо, телебачення, друкованих ЗМІ й поп-культури, яку вони просувають і яка панувала протягом останнього часу.

5. Крім природного й соціального середовища проживання людини з'являється нове середовище – віртуальне, яке, безсумнівно, має свої особливі ознаки й закономірності розвитку й існування.

6. Наростаюча індивідуалізація все більше буде проявлятися в запереченні традиційних, століттями існуючих форм соціальності.

Список основних характеристик нової епохи ІКТ вже активно обговорюється представниками різних галузей знань. Однак всі вони вимагають теоретичного осмислення й узагальнення.

Найважливішою проблемою вищої освіти за таких умов стає вивчення понять та набуття під час занять ціннісного виміру змістовної інформації. Вона має два головних виміри: перший – це орієнтація на нову соціально-політичну кон'юнктуру, що вимагає підготовки фахівців за новими спеціальностями, яких потребує ринок праці; другий – це вимоги до орієнтації процесу навчання і виховання науково-технічних фахівців на наявні духовні національні традиції, однією з яких є орієнтація на працю в колективі. Все це сходиться до джерел вітчизняної гуманістичної педагогіки і психології нашого народу. Таким чином, сучасна вища школа повинна стати центром інтелектуального й духовного відтворення (культуро-центризм). Синтез ідей культууро-центризму, соціоцентризму й антропоцентризму віддзеркалюється в системі освітніх компетентностей, які декларуються у наукових і освітніх стандартах вищої освіти.

Вимоги до професійної компетентності вихованців інженерно-технічних вищих учбових закладів, їх загальнокультурної компетентності, яка включає до себе екологічну, політичну, економічну, правову, гуманітарну, естетичну, комунікативну, рекреаційну компетентності, постійно зростають. Синтез названих підходів у аціональних моделях сучасної вищої школи потенційно забезпечує відповідальність особистості за загальнозначущі людські цінності (відношення до життя, здоров'я, гідність, захист громадянських свобод, екологію середовища),

вільне ціннісне самовизначення й особистісну самоактуалізацію. Все це актуалізує обговорення теми щодо повноти викладання соціально-гуманітарних, юридичних і комунікативних дисциплін в освітніх програмах вітчизняних закладів вищої інженерної освіти.

Оптимальною моделлю вищої школи сьогодні вбачається культуро-творча модель, яка, безумовно, дозволяє уникнути однобічності ринкових моделей, які руйнують фундаментальність і духовно-моральні орієнтири вітчизняної освіти. Безумовно, заняття мають проводитись так, щоб слухачам було цікаво, і вбачається само по собі, що заняття з викладачем покликано організувати просторово-часовий континуум¹ освітнього процесу відповідно до логіки образу світу, співвіднесеного до власних можливостей становлення особистості. Можливо вона буде здатна уникнути витрати освіти на виховання молоді в стилі «пепсі», коли вища школа з інституту навчання й виховання перетворюється в один з інститутів ринку й суспільства споживання, коли студентам потрібні «корочки» диплома, «лейбл».

На нашу думку, проблема реальних, а не деклараційних цінностей вищої освіти пов'язана з раціональними й ірраціональними складовими аксіосфери інформаційно-комунікативного простору сучасних вищих учбових закладів, із процесами засвоєння змісту сенсу самої освіти, із розумінням проблем виховання, інтеріоризацією², соціалізацією, вдосконалення методів навчання, переконаннями, пов'язаними із критичною рефлексією контенту отриманої інформації.

Відзначимо, що освітні стандарти освіти і «втомленість» або невідповідність вимогам часу викладачів утворюють так звану раціональну складову інформаційно-комунікативного простору в учбовому закладі і його аксіосфера не просто сукупність ідей, образів і символів, що означають зміст/сенси, мету, критерії оцінного відношення людини до світу речей і явищ, але існує і як віртуальна реальність. Ірраціональне в цьому просторі транслюється повсякденністю, повсякденним досвідом, засобами масової комунікації (ЗМК) і засобами масової інформації (ЗМІ), і, насамперед, – телебаченням і глобальними інформаційно-комунікаційними мережами. Усе це багато в чому і визначає аксіосферу вищої освіти.

Найбільш гнітючим у постмодернізмі є стирання ключових зв'язків або відмінностей, ерозія розрізнення між високою культурою й, так званою, масовою, або поп-культурою, ЗМК і ЗМІ, які є частиною масової культури, контент якої звернений, насамперед, до почуттів, емоцій, підсвідомості читача й глядача.

¹ Континуум (від лат. continuum – безперервне, суцільне). – це безперервна сукупність, тривалість або послідовність. У філософії поняття континууму розглядається в рамках категорій безперервності і переривчатості, що характеризують буття і мислення.

² Інтеріоризація (від лат. interior – внутрішній) – психологічне поняття, що означає формування розумових дій і внутрішнього плану свідомості через засвоєння індивідом зовнішніх дій з предметами і соціальних форм спілкування. Інтеріоризація (англ. interiorisation) – присвоєння цінностей, їх вrostання в особистість. Процес формування внутрішніх структур психіки. Процес переходу від зовнішніх (реальних) до внутрішніх (ідеальних) дій — психічних актів.

Основну інформацію про навколишній світ людина з дитинства сприймає не через слово, не через вербальний текст, а, як відзначають культурологи, «квантами візуальних образів» у їхньому русі.

Нові ІКТ, які використовуються в системі комунікацій вищого навчального закладу, мають такі характеристики, як оперативність, мала витратність, мультимедійність, персоналізація, інтерактивність, відсутність посередників і прямий доступ до інформації тощо. Однак, актуальним залишається питання щодо керованості усім масивом і контентом ЗМК, ЗМІ й Internet в інформаційно-комунікативному просторі вищої школи. Австрійський професор, президент Міжнародної асоціації за прогрес Г. Кехлер³ із тривогою наголошує на тому факті, що «internet-свобода» в епоху глобалізації приводить до появи деяких небезпечних рис «віртуальної громадськості», «віртуальної юрби», або «цифрової юрби», схожих з описаними ще в 1895 році Г. Лебоном такими психологічними рисами мас, як анонімність, імпульсивність, піддатливість до впливів, легковір'я, керованість свідомістю й поведінкою в інтересах груп, «ефект сніжного кома».

Таким чином, аксіосфера вишів, в яких виховуються студенти, які значну частину вільного часу витрачають на Internet й інші мережі, сьогодні являє собою досить суперечливу сферу, керовану лише почасти. В умовах часткової керованості комунікативного простору вищого навчального закладу й аксіосфери студентів особливо актуалізується культуро-творча модель вищої освіти, що синтезує кращі традиції в системі західної й вітчизняної освіти. Саме така модель заснована на взаємозалежних підходах антропоцентризму, культуро-центризму й соціоцентризму, і в центрі її перебуває людська особистість. Стратегія орієнтації й на культуру, і на суспільство, і на людей дасть можливість реалізувати вітчизняним вищим навчальним закладам макросоціальну, інновативну місію й стати інтелектуальними центрами об'єднання інститутів влади, бізнесу й громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бабосов Е.М. Социология образования. Изменения содержания обучения // Новейший социологический словарь /Сост. А.А.Грицанов, В. Л. Абушенко и др.— Минск: книжный Дом, 2010, с. 1053-1055.

2. Гнатюк О.Л. Современные модели высшей школы Часть 1. Высшая школа сегодня: методология исследования // Вестник ЛГУ им А.С.Пушкина. Философия. 2014. Т.2, с.154-158.

³ Кехлер Ханс (Hans Kochler) – Професор філософії Інсбрукського університету (Австрія), президент Міжнародної асоціації за прогрес.

